

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

בס"ד, י"ט אייר התשפ"ו

חולין ו' – גזירת הכותים, תערובת דמאי, חשש גזל בעמי הארץ, ובית שאן כארץ ישראל

שאלות:

1. שאלתיאל רוצה לשאול את הרב אבי שאלה שהוא בטוח שהרב לא יודע, מותר לו לשאול?

גזירה על הכותים כגויים גמורים

בסוף הדף הקודם ראינו שרבן גמליאל ובית דינו גזרו על הכותים לפסול את שחיטתם. הגמרא בדף שלנו מבררת את הסיבה לגזירה:

הגזירה קרתה אחרי מעשה עם רבי שמעון בן אלעזר, שרבי מאיר שלח אותו להביא יין מהכותים. זקן אחד פגש את רבי שמעון בן אלעזר ורמז לו בפסוק ממשלי: "וְשָׁמַתְּ סִפִּין בְּלֶעָךְ אִם-בְּעַל נֶפֶשׁ אֶתָּה", כדי להזהיר אותו שהכותים לא שומרים על המצוות כמו שצריך. רבי שמעון בן אלעזר סיפר את הדברים לרבי מאיר, שגזר עליהם לאסור את יינם.

רב נחמן בר יצחק אמר שהפגם שבגללו אותו זקן הרחיק את רבי שמעון בן אלעזר ושבעקבותיו גזרו על הכותים הוא, שמצאו דמות יונה בראש הר גריזים שהכותים היו עובדים אותה לעבודה זרה. ולמרות שרוב הכותים לא גרים בהר גריזים רבי מאיר הולך לשיטתו שהוא חושש למיעוט, ולכן הוא גזר על רוב הכותים בגלל המיעוט שעובד עבודה זרה. רבן גמליאל ובית דינו סברו כמו רבי מאיר, ולכן גזרו גם על השחיטה שלהם.

הגמרא אומרת שפשט הפסוק "כִּי תֵשֵׁב לְלַחֹם אֶת מוֹשֵׁל (הגדול בתורה) בֵּין תְּבִין אֶת אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ וְשָׁמַתְּ סִפִּין בְּלֶעָךְ אִם-בְּעַל נֶפֶשׁ אֶתָּה", הפסוק מדבר על תלמיד שיושב לפני רבו: אם התלמיד יודע שהרב שלו יודע לענות לו על שאלתו – שישאל ('בין'), אבל אם לא – שלא ישאל ('תבין את אשר לפניך...') כדי שלא לבייש את רבו. ואם התלמיד ממש רוצה לדעת את התשובה – שיפרוש מהרב הזה ויחפש רב אחר שיוודע לענות.

הגמרא מספרת שרבי אבהו שלח את רבי יצחק בן יוסף להביא יין מהכותים, וזקן אחד אמר לו שאין שם כבר שומרי תורה. רבי אבהו סיפר את זה לרבי אמי ורבי אסי, והם לא זזו משם עד שעשו את הכותים "גויים גמורים".

הגמרא שואלת מה הכוונה שהם "גויים גמורים", הרי כבר גזרו על השחיטה (רבן גמליאל) והיין שלהם (רבי מאיר)? רב נחמן בר יצחק אומר שהכוונה היא לעניין שבת: כותי נחשב עכשיו כמו גוי שצריך לשכור ממנו את הרשות שלו בחצר המשותפת בכסף, אחרת לא ניתן לעשות עירוב בחצר, וזה לא כמו ישראל שמשמר שבת בפרהסיא שיכול לבטל את הרשות שלו בדיבור בלבד.

2. נהוראי לקח מהשכנה שלו עוגה, האם הוא צריך לחשוש לאיסור שביעית בפירות שבעוגה?

תערובת דמאי והשמירה על הצדיקים

בדף הקודם רבי זירא, הוכיח שרבי יוחנן שמע על הגזירה של רבן גמליאל, כי לא הגיוני

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א שצדיקים ייכשלו, אם אפילו בהמתם לא נכשלת. בהקשר הזה הגמרא מספרת שרבי זירא ורב אסי הזדמנו לפונדק של עמי הארץ, והביאו לפנייהם ביצים שבושלו הרבה ביין. רב אסי אכל מהן, אבל רבי זירא לא אכל כי הוא חשש שיש ביין איסור "דמאי" (ספק אם הופרשו ממנו מעשרות). רבי זירא שאל את רב אסי: "איך מר לא חושש לתערובת דמאי?". רב אסי השיב שהוא לא חשב על זה. רבי זירא תהה לעצמו: אם חכמים באמת גזרו על תערובת של דמאי, איך ייתכן שרב אסי נכשל באכילת איסור? הרי ד' שומר אפילו על הבהמות של הצדיקים (כמו החמור של רבי פנחס בן יאיר שלא אכל תבואה שלא מעושרת).

אחר כך רבי זירא, בדק ומצא משנה שעולה ממנה שחכמים לא גזרו על תערובת דמאי. אם אדם קונה מאכל מוכן שיש בו תערובת של דמאי (כמו המורייס או האלונתית), הוא לא צריך לעשר אותו. לכן רב אסי לא עבר על איסור. הגמרא מקשה מברייטא שכתוב בה שאם אדם נותן לשכנה עיסה לאפות, או קדירה לבשל, אם הוא נותן לה את כל המצרכים הוא לא צריך לחשוש שהיא תחליף. אבל אם הוא מבקש ממנה להשתמש בשאור או בתבלינים שלה ("עשי לי משלך"), הוא חייב לעשר אותם למרות שהם בתערובת! הגמרא מתרצת ששם זה נחשב כאילו הוא ערב את האיסור בידיים. רפרם מתרץ אחרת: ששאור ותבלינים נועדו לתת טעם, ודבר שנותן טעם לא בטל בתערובת.

3. מאיר מביא את המצרכים לשבת כשהוא מתאחר אצל חמותו שלא שומרת כשרות, האם הוא צריך לחשוש שהיא השתמשה בחומרים נוספים?

חשש גזל אצל עמי הארץ

הברייטא שראינו אמרה שאין לחשוש שמא שכנתו של אדם החליפה את המצרכים שהוא נתן לה בשביל לאפות לו עוגה, במצרכים לא כשרים. הגמרא מבררת את הדין הזה. באופן כללי, חכמים אומרים שלא חוששים שעם הארץ יגזול או יחליף את האוכל. אבל, יש מקרים מיוחדים שבהם כן חוששים:

- חמותו: המשנה במסכת דמאי אומרת, שאדם שנותן לחמותו עיסה לאפות, צריך לעשר גם את מה שהוא נותן לה וגם את מה שהוא לוקח ממנה בחזרה. רבי יהודה מסביר שזה מקרה מיוחד שהיא חשודה להחליף את האוכל אם הוא התקלקל, כי היא רוצה בטובת בתה (שתאכל אוכל טוב) ומתביישת מהחתן שלה לומר לו שהאוכל התקלקל, ולכן היא משאירה את המקולקל אצלה.
- פונדקאית (בעלת אכסניה): המשנה אומרת שתלמיד חכם שמתארח אצל פונדקאית צריך לעשר את האוכל שהיא נותנת לו, גם אם המצרכים היו שלו. כי גם פונדקאית חשודה להחליף את האוכל.
- הגמרא מסבירה שגם כאן היא לא מתכוונת לגזול, אלא היא "מורה היתר" לעצמה ואומרת: "שתלמיד החכם יאכל את הלחם חם וטוב, ואני אוכל את הלחם הקר". בגלל הכוונה הטובה שלה היא עלולה להחליף את האוכל המעושר באוכל שלה שהוא דמאי.
- אשת חבר: בברייטא כתוב שאשת חבר (אישה שזוהרת במעשרות וטהרה) יכולה לעזור לאשת עם הארץ לטחון תבואה כשהיא עצמה טמאה (כי אז אין חשש שהיא תיגע באוכל ותאכל לא מעושר). אבל רבי שמעון בן אלעזר אומר שגם ככה היא לא תטחון איתה, כי

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

אשת עם הארץ עלולה לגנוב משל בעלה ולתת לה לאכול מהתבואה שלה שהיא טבל, אז רואים שהם כן חשודים על גניבה והחלפה. **רב יוסף** מסביר שגם כאן אשת עם הארץ לא רואה בזה גזל מבעלה, אלא היא חושבת שזה מותר לפי הכלל שהשור אוכל מהדיש שבו הוא עובד – כיוון שחברתה עוזרת לה בטחינה, מותר לה לתת לה לאכול מהתבואה.

4. חיים גר בבית שאן, האם הוא צריך לעשר את הענבים שהוא מגדל ליין?

בית שאן חלק מארץ ישראל

גם הנושא הזה הוא בהמשך להבנה שהקב"ה לא מביא תקלה לידי הצדיקים, **רבי יהושע בן זרוז**, שהיה בן חמיו של **רבי מאיר**, העיד לפני **רבי**, **שרבי מאיר** אכל עלה של ירק בבית שאן בלי להפריש ממנו תרומות ומעשרות. על סמך העדות הזאת, **רבי** התיר את כל בית שאן (לעניין מעשר ירק ופירות האילן שגם בא"י הם מדרבנן), כי הוא הבין שהמקום לא נחשב חלק מארץ ישראל שקדשה בקדושה שנייה של עזרא.

האחים של **רבי** ובני המשפחה התלוננו לפניו: "איך אתה נוהג היתר במקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור?"

רבי ענה להם בדרשה על הפסוק שמספר על חזקיהו המלך: "וְכָתַתְתָּ נְחֹשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר-עָשָׂה מִנְּשֶׁה". הוא **שאל**: למה המלכים הצדיקים שהיו לפני חזקיהו, כמו אסא ויהושפט, לא השמידו את נחש הנחושות למרות שהם ביערו את כל העבודות הזרות? אלא, הם השאירו מקום לחזקיהו כדי שיוכל גם הוא לעשות מעשה ו"להתגדר (להתגדל) בו".

ככה גם לגבי בית שאן – אבותיו של **רבי** השאירו לו מקום כדי שיוכל לחדש את הדין הזה ולהתיר את המקום. הגמרא מסיימת שאם תלמיד חכם אומר דבר הלכה, לא מזלזלים בדבריו ("אין מזיחין אותו", או "אין מזניחין אותו", או "אין מזיחין אותו", הגמרא מוכיחה מפסוקים שכל שלושת הלשונות אפשריות במשמעות, שלא מבדילין את האומר משמועתו, לומר לו חזור בך, לא משקצים את דבריו, או לא מגביהים ומסלקים אותו מדבריו).